

SPROG REVIEW **PAKKEN**

Sprogpakken

Sprogindsatser i Sprogpakken

BERGSTRÆLLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

UCC
VIA
COX

SPROG REVIEW **PAKKEN**

Sprogindsatser i Sprogpakken

- Sprogindsatserne bygger på forskningsprojekter, der handler om "hvad der virker".
- Review'et er en kortlægning af forskningsprojekter med henblik på at identificere metoder, strategier og aktiviteter, som er effektive i forhold til at udvikle og understøtte børns sprog.
- Der er lagt vægt på indsatser, der kan implementeres som en naturlig del af læringsmiljøet i dagtilbud og som kan tilpasses/indgå i pædagogiske metoder, der allerede er i brug.
- Børn skal lære at bruge sproget både *kontekstualiseret* og *dekontekstualiseret*.

BERGSTRÆLLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG REVIEW **PAKKEN**

Oversigt

- Forskningskortlægning
 - Hvilke spørgsmål?
 - Hvordan?
 - Plusser og minusser
- Introduktion til konceptet bag Sprogpakken
 - 1. Identifikation
 - 2. Sprogindsats
 - 3. Evaluering af indsats

og hvordan forskningskortlægningen understøtter disse processer

BERGSTRÆLLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVER **FORSKNINGSPAKKEN**

Forskningskortlægning

- Forskningskortlægning
 - "Forskningskortlægning af behov for sprogvurdering, effektive sprogindsatser og pædagogisk efteruddannelse" (del I-III)
 - "Evaluation of programs and methods for improving language and early literacy skills in young children" (baggrundsmateriale)
 - Appendiks (www.sprogpakken.dk)
- "Sammenfatning af forskningskortlægning og praksisundersøgelse"

BERGSTRAND **Sprogpakken - praksis der gør en forskel**

SPROG LEVER **FORSKNINGSPAKKEN**

Systematisk forskningskortlægning

- Eksisterende forskningskortlægninger
- Supplerende studier 2007-2010 (peer-reviewed)
- Referencer fra "Referencer"
- Referencer som CfB kendte til

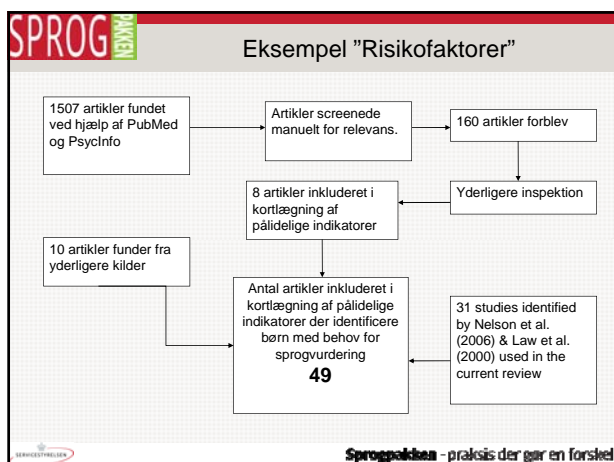
BERGSTRAND **Sprogpakken - praksis der gør en forskel**

SPROG LEVER **FORSKNINGSPAKKEN**

Inklusionskriterier

- Offentliggjort i 2007 eller senere i peer-reviewed tidsskrifter (engelsk-dansk)
- Omhandle relevante temaer
- Indeholde både eksperiment og kontrolgruppe (del II og III)
- Deltagerne skulle være tilfældigt allokert til eksperiment og kontrolgruppe (kun del II og III)
- De sproglige analyser skulle være målt med standardiserede test (kun del I og II)
- Indeholde brugbare data

BERGSTRAND **Sprogpakken - praksis der gør en forskel**

SPROG LEVNING

Hvorfor er det vigtigt at få undersøgt, hvilke indsatser der er mest effektive?

- Pædagoger har altid arbejdet med at støtte børns sprogtiltagelse – nu er der også lovgivningsmæssigt belæg herfor.
- Der er stor forskel på hvilke børn, der profiterer af dagtilbuddets sproglige læringsmiljø.
- Sproget spiller en afgørende rolle i barnets trivsel – det fungerer som adgangsbillet ikke bare til sociale fællesskaber, men også til personlig udvikling.
- Det er gennem sproget at barnets viden om og forståelse af omverdenen udvikles.
- Der er nøje sammenhæng mellem tidlig sprogtiltagelse og læsefærdigheder.

Sprogpraksis - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING

Sproglige færdigheder og kompetencer der skal understøttes

- Talesproglige færdigheder (her bruges den inddeling, der er i Sprogvurdering af børn i 3-årsalderen, inden skolestart og i børnehaveklassen)
 - Ordforråd (ekspressivt og receptivt)
 - Narrativistiske færdigheder (historiefortælling)
 - Grammatik (bøjningsendelser, syntaks)
 - Kommunikative færdigheder.
- Lydlig opmærksomhed
 - Ordforråd (ekspressivt og receptivt)
 - At skelne lyde fra hinanden
 - At rime
 - At opdele og sammensætte ord og stavelser
 - At opdele og sammensætte enkeltlyde.

Sprogpraksis - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERE Sammenhænge mellem sproglige færdigheder, afkodning, læseforståelse og stavning (se sammenfatning s. 6 og 7)

Færdighed	Afkodning	Læseforståelse	Stavning
Bogstavkendskab	++	+	++
Lydig opmærksomhed	+	+	+
Skriftsprogskoncepter	+	++	+
RAN bogstaver/tal	+	+	ID
RAN objekter/billeder	+	+	+
Skrivning/skrive navn	+	+	+
Talesproglige kompetencer	+	+	+
Lydig KTH	-	+	+
Visuel perception	-	-	+
Opmærksomhed på skriftsprogskoncepter	-	+	ID

Sprogpraksis - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERE Læringsformer – implicit og eksplicit læring

- Implicit læring: jo rigere læringsmiljø – jo bedre mulighed for at trække læring ud af det.
- Talesproglige kompetencer tilegnes bl.a. via implicit læring, derfor er voksnes måder at bruge sproget på af afgørende betydning.
- Eksplicit læring: referer til metoder, der gør det klart for børnene, hvad det er de skal tilegne sig i forbindelse med aktiviteten.
- Systematiske metoder: betyder at læringen følger en bestemt rækkefølge, der er baseret på forskningsbaseret viden om, hvordan børn lærer.
- De to læringsformer supplerer hinanden og der er flydende overgange mellem de to.

Sprogpraksis - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERE Tre indsattstyper – og de former for læring og sproglige kompetencer, de først og fremmest understøtter

Understøttende sprogstrategier	Dialogisk læsning	Måltrettede indsatter
Ikke systematisk	Ikke systematisk	Systematisk
(Overvejende) implicit	Både implicit og eksplicit	(Overvejende) eksplicit
Ustruktureret	Delvist struktureret	Struktureret
Talesprog	Talesprog	Tale-, læse- og skrivesprogskompetencer

Gennemgangen af forskningsprojekter har resulteret i udpegning af tre indsattstyper, der har en dokumenteret effekt i forhold til børns sprogtilegnelse. Der er søgt efter undersøgelser, der omhandler konkrete indsattser/aktiviteter for børns sprogtilegnelse i dagtilbuddet.

Sprogpraksis - praksis der gør en forskel

SPROG TEKNIKER

Samtaler i hverdagen
– understøttende sprogstrategier

- Paraplybegreb for en lang række kommunikative strategier og metoder.
- Der er tale om kommunikative teknikker, som pædagogerne (og forældrene) kan bruge til at støtte barnets talesproglige kompetencer under alle former for interaktioner og samtaler.
- Og om strategier, der inddrager barnet aktivt i samtalen med henblik på at give barnet så mange lejligheder som muligt til at bruge talesproget, og som eksponerer barnet for udviklingsmæssigt passende sprogstrategier.

BERGSTEDTALLEN **Sprogpraksis** - praksis der gør en forskel

SPROG TEKNIKER

Samtaler i hverdagen
– understøttende sprogstrategier (fortsat)

- Forskningen er mindre systematisk og af mere kvalitativ karakter end fx dialogisk læsning.
- Tre hovedspørgsmål er undersøgt – under forskellige forhold og med forskellige grupper af børn og voksne:
 - Virker understøttende sprogstrategier på sprogtiltagelsen og i givet fald på hvilke aspekter af sprogtiltagelsen?
 - Kan forældre lære at bruge sprogunderstøttende strategier, der har positiv effekt på børns sprog?
 - Er der nogle samtalsituationer, hvor kvaliteten af sprogunderstøttende strategier er bedre (= mere understøttende for børns sprogtiltagelse) end andre?

BERGSTEDTALLEN **Sprogpraksis** - praksis der gør en forskel

SPROG TEKNIKER

Samtaler i hverdagen
– understøttende sprogstrategier (fortsat)

- Konklusionen (på de tre refererede undersøgelser) er, at understøttende sprogstrategier brugt i dagligdags samtaler mellem forældre og børn har en dokumenteret positiv effekt på børns sprog:
 - De er særligt effektive mht. at øge tilegnelsen af tidlige talesproglige kompetencer, især sprogforståelse, tilegnelse af tidligt ordforråd, sproglig kompleksitet og mere dekontekstualiseret sprogbrug herunder narrative kompetencer som at kunne forstå en historie.
 - Ser ud til at understøtte både børn med typisk og forsinket sprogtiltagelse.
 - Kan nemt læres af forældrene. Uklarhed om en længerevarende effekt af instruktionen.
- Samlet set peger undersøgelserne på, at den tidlige sprogtiltagelse kan understøttes i dagligdags situationer – via den måde de voksne understøtter kommunikationen på.

BERGSTEDTALLEN **Sprogpraksis** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Understøttende sprogstrategier:

1. Følg barnets interesse
2. Brug åbne spørgsmål
3. Vent på barnets svar
4. Fortolk og udvid hvad barnet siger
5. Hjælp barnet med at sætte ord på
6. Forklar ord barnet ikke kender i forvejen
7. Relater til noget barnet kender
8. Udnyt de sproglige kompetencer barnet har i forvejen
9. Ret ikke barnets fejl direkte
10. Leg med sproget, når det er muligt

BERGSTRØM **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Samtaler i hverdagen

- Rutinesituationer er kendetegnet ved at
 - ✓ de er dagligt tilbagevendende - et kontinuerligt øverum.
 - ✓ det er forudsigelige begivenheder – en kendt ramme.
 - ✓ de er genkendelige i både hjem og daginstitution.
 - ✓ de kan rumme mulighed for 1-1 kontakt mellem voksen og barn.

BERGSTRØM **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Understøttende sprogstrategier

- Børn med fokuserede og særlige behov har brug for
 - en større dosis, for at de understøttende sprogstrategier har en effekt – mere tid og målrettet støtte
 - at strategierne målrettes
 - hvilke strategier kan understøtte den valgte indsats ?

BERGSTRØM **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Forudsætninger for en god samtale

- Det sociale miljø har stor betydning for barnets deltagelse i samtaler i børnehaven
 - ✓ Hvordan barnet bliver opfattet/defineret er bestemmende for det samspil, der kan etableres mellem barn og voksen.
 - ✓ Husk, at det der siges, er det der *kan* siges.
 - Hvilken sprogbrug og tone accepteres i institutionen?
 - ✓ I hvilken grad inkluderer den kommunikative kode i daginstitutionen nogle børn, mens den ekskluderer andre?

Sprogpraksis - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Fælles drøftelse:

- Hvilken betydning tillægges samtalsens form og indhold
 - I de interne drøftelser på forvaltningsplan?
 - I de enkelte institutioners virksomhedsplaner?
 - I den pædagogiske debat i de enkelte institutioner?

Sprogpraksis - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Dialogisk læsning

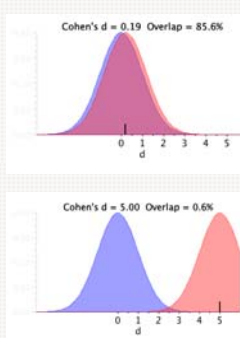
- Dialogisk læsning er undersøgt via et stort antal forskningsprojekter.
- Dialogisk læsning har en påviselig effekt på børns talesproglige kompetencer.
- I et oversigtsstudie (Trivette et al., 2010) gennemgås 17 studier af effekter af dialogisk læsning. Her rangordnes forskellige teknikker i forhold til deres effekt ift. børns sproglige udvikling – se tabel.

Sprogpraksis - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING

Interventionsstudier

Gruppe(r) af børn modtager en intervention (dialogisk læsning)

Effekten af interventionen måles ved at sammenligne børnenes sproglige fremskridt (målt via sproglige test) med en kontrolgruppes

Fremskridt opgøres typisk i effektstørrelse

Møjsommelig metode (et "skridt" af gange)

Sprogakademiet - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING

Opsamling – dialogisk læsning

- Er effektiv med hensyn til at øge det ekspressive ordforråd, sætningslængde og narrative kompetencer.
- Ser ud til at være mere effektiv end almindelig (op)læsning. Resultater er ikke entydige.
- Kan anvendes sammen med børn fra 2 – 6 år. Nogle studier viser at 3 – 4 årige får mere ud af det end lidt ældre børn.
- Er effektiv overfor alle børn uanset socioøkonomisk status – men omfanget må øges overfor børn fra ressourcetsvage familier for at få samme effekt som hos børn fra mere ressourcetsvage familier.
- Har positiv indflydelse på børn med sproglige forsinkelser.
- Har effekt både hvis den foretages i hjemmet og i dagtilbud. En undersøgelse viser at det bedste resultat var, at metoden både anvendes i dagtilbud og i hjemmet. En anden, at det bedste resultat fremkommer, hvis den kun anvendes i hjemmet.

Sprogakademiet - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING

Opsamling (fortsat)

- Forskningen viser at det er nemt at anvende metoden (både for forældre og pædagoger), men resultaterne er tvetydige mht. varighed.
- Dialogisk læsning er effektiv – også selv om metoden anvendes ret kortvarigt. Selv relativt korte forløb, fx 3 – 5 timers læsning i alt, har positiv effekt.
- Hverken pædagoger eller forældre anvender metoden spontant. Der skal introduceres til metoden.
- Metoden kan tilpasses de øvrige pædagogiske tiltag i dagtilbuddet. Effekten skyldes primært, at børn engageres aktivt på en måde, der understøtter deres sprogtilvækst. Det er nemt at lære at læse dialogisk uanset om man er pædagog eller forældre, og aktiv inddragelse af forældre styrker effekten. At dialogisk læsning har vist sig at have effekt på sproget hos børn med sproglige forsinkelser, betyder at disse børn kan støttes med en aktivitet, som af de fleste børn opleves som naturlig, engagerende og sjov. Dialogisk læsning er dermed en inkluderende metode. At metoden kan varetages af forældrene gør den særligt attraktiv for sårbare børnegrupper. (s. 32)

Sprogakademiet - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING

Principperne

- Læs bogen op - klart, tydeligt og levende - det skal være en fornøjelse for både dig og børnene
- Læs bogen færdig, men vær åben for spørgsmål undervejs
- Når der opstår spørgsmål, skal de besvares
- Brug børnenes nysgerrighed til at komme tilbage på bogens spor igen: 'Hvad tror I, der sker i bogen nu?'
- **Vent på barnets svar**

BERGSTEDTALLE **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING

Skab en forventning

- Vis bogens forside og bagside
- Stil spørgsmål:
 - "Hvad tror I bogen handler om?"
 - "Hvem er mon med i bogen?"
- Fortæl, hvem der har skrevet og tegnet bogen
- Følg barnets interesse
- Brug åbne spørgsmål

BERGSTEDTALLE **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING

Børn bemærker andet end voksne

- Stil åbne spørgsmål
- Lyt til børnenes svar
- Stil spørgsmål som:
 - "Gad vide hvorfor...?"
- Vend tilbage til bogen ved at bruge børnenes nysgerrighed:
 - "Hvad tror I, der sker i bogen nu?"

BERGSTEDTALLE **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Udvid og forklar

- Udvid viden og ordforråd ved at gentage med andre ord
- Brug gerne tilføjelser
- Undgå at rette direkte
- Lad børnene vise, at de er interesserede, før de får mere at vide

BERGSTEDTALLEN **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Brug kendt viden

- Relater til noget, børnene kender
- Brug hverdagen

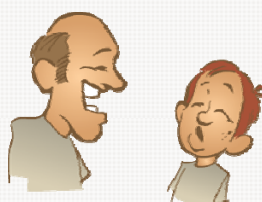

BERGSTEDTALLEN **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE

Leg med sproget

- Leg med lyd
- Leg med rim
- Leg med motiver
- Leg med bogens univers

BERGSTEDTALLEN **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Dialogisk læsning er et fælles anliggende

BERGSTEDTALLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Fokuseret indsats (opsummering)

- Børn med særlige eller fokuserede behov kan have flg. sproglige profiler:
 - Receptive vanskeligheder (problemer med at forstå sprog).
 - Produktive vanskeligheder (vanskeligt ved at udtrykke sig mundtligt).
 - Vanskeligheder med lydlig opmærksomhed (vanskeligt ved at skelne sproglyde fra hinanden).
 - Kommunikative vanskeligheder (vanskeligt ved at indtage et modtagerperspektiv (Theory of Mind, ofte forkortet ToM). Det kan bl.a. komme til udtryk ved vanskeligheder ved at overholde turtagning og andre samtaleregler).

BERGSTEDTALLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Fokuseret indsats (opsummering, fortsat)

- Udfordring
 - Stor og sammensat børnegruppe med forskellige forudsætninger.
- Mulig løsning (drøftelse)
 - Opstil en række forslag i samarbejde med din sidemand.
 - Overvej, hvordan I vil formidle jeres forslag til det pædagogiske personale.

BERGSTEDTALLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING Dialogisk læsning (fortsat)

- Den forskningsmæssigt bedst afprøvede metode
- Virker på fokuserede behov, når:
 - Indsatsen er intensiv
 - indsatsen strækker sig over lang tid
 - indsatsen gentages tilstrækkeligt mange gange.

BERGSTEDTALLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING Dialogisk læsning (fortsat)

- Virker bedst på børn med receptive og produktive vanskeligheder og i forhold til ordforråd.
- Kan også bruges i forhold til børn, der har vanskeligheder med lydlig opmærksomhed og kommunikative kompetencer.

BERGSTEDTALLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING Dialogisk læsning (fortsat)

- Børn med **receptive vanskeligheder** har brug for at
 - træne forståelse af ordforråd vha. målord
 - træne sprogforståelse vha. understøttende sprogstrategier, hvor den voksne skal:
 - forklare ord, barnet ikke kender i forvejen
 - hjælpe barnet med at sætte ord på
 - relatere til noget barnet kender
 - fortolke og udvide, hvad barnet siger.

BERGSTEDTALLEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Dialogisk læsning (fortsat)

- Børn med **produktive vanskeligheder** har brug for at
 - træne ordforråd vha. målord
 - træne de sproglige udtryksfærdigheder vha. understøttende sprogstrategier, hvor den voksne skal:
 - vente på barnets svar
 - følge barnets interesse
 - bruge åbne spørgsmål.

BERGSTEDTALLEN **Sprogpraksis** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Dialogisk læsning (fortsat)

- Børn med vanskeligheder med lydlig opmærksomhed har brug for at træne samtaler. Tal med barnet om:
 - ordenes første bogstav.
 - rimord.
- Lydlig opmærksomhed kan også trænes ved
 - at lave sanglege.
 - at klappe stavelser eller ord i en sætning.
 - at udpege ord i bogen.
 - at snakke om bogen som bog: forfatter, forside og bagside.

BERGSTEDTALLEN **Sprogpraksis** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Dialogisk læsning (fortsat)

- Børn med kommunikative vanskeligheder har brug for at træne regler for den gode samtale:
 - turtagning
 - rum og plads til at tale
 - at kunne lytte og give plads til andre børn

BERGSTEDTALLEN **Sprogpraksis** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING Målettede indsatser – tematisk sprogarbejde

- Fra implicit til eksplicit læring.
- Eksplicit: det gøres klar for barnet, hvad det er det skal tilegne sig – lære – i forbindelse med en bestemt aktivitet.
- Systematisk – betyder (i denne sammenhæng) at læringen følger en bestemt rækkefølge, baseret på forskningsmæssig viden.
- Tematisk sprogarbejde kan knytte sig til dialogisk læsning – men også til andre former for sprogpædagogiske aktiviteter.

BERGSTEDTILBUD **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING Tematisk sprogarbejde
– opsamling fra en række Undersøgelser

- Eksplicit fokus på målord, hvad enten det er i forbindelse med samtaler eller dialogisk læsning, og brug af fyldestgørende forklaringer, der passer til barnets udviklingsmæssige niveau, øger barnets såvel produktive som receptive ordforråd, hvad enten det er forældre eller pædagoger, der gennemfører interventionen.
- Fokusering på bestemte målord styrker ordforrådstilegnelsen hos børn uanset deres families socioøkonomiske status og uanset om barnet er sprogligt forsinket eller ej.
- Dialogisk læsning koblet med systematiske og eksplicite interventioner målrettet lydlig opmærksomhed og forskellige skriftsproglig relaterede aktiviteter har positiv effekt på børns læse- og skriveforudsætninger.

BERGSTEDTILBUD **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNING Tematisk sprogarbejde – opsamling fortsat

- Selv små børn (fra 3 år) er modtagelse overfor interventioner målrettet læse- og skriveforudsætninger blot de tilpasses børnenes udviklingsmæssige niveau.
- Resultaterne peger på, at skal børns færdigheder i relation til (fremtidige) læse- og skrivefærdigheder styrkes, så er det nødvendigt at gøre brug af strukturerede aktiviteter, der kan fremme alfabetiske kompetencer såsom lydlig opmærksomhed og bogstavkendskab.
- Konklusionen er at en indsats, der kombinerer samtalsituationer eller dialogisk læsning med en udvidet form, der også indeholder fokus på bog- og ordkoncepter målrettet både ordforråd og fokus på lydlig opmærksomhed med skriftsprogsaktiviteter i bred forstand, ruster børnehavebørn bedst til at møde faglige udfordringer i skolen.
- Hvis der samtidig iværksættes supplerende aktiviteter i hjemmet opnås formentlig den største effekt.

BERGSTEDTILBUD **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNEN **Tematisk sprogarbejde – hvad er nyt?**

- Pædagoger i dagtilbud har altid arbejdet med emner i kortere eller længere perioder.
- Arbejdet med tematisk sprogarbejde er derfor ikke nyt i den pædagogiske verden, men snarere en videreudvikling af emnearbejdet, hvor det sproglige har et særligt fokus.
- Det tematiske sprogarbejde giver mulighed for at arbejde mere direkte og eksplicit med sprog. Hvis et dagtilbud fx vælger at arbejde med emnet "Min krop", kan et mål være at udvide børnenes ordforråd.

BERGSTEDSLEJL **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNEN **Tematisk sprogarbejde – to tilgange**

- Tematisk sprogarbejde kan ses fra to vinkler:
 - Pædagogen kan sætte en fast ramme omkring en struktureret aktivitet, hvor der med udgangspunkt i et emne sættes fokus på at styrke udvalgte sproglige dimensioner/områder.
 - Pædagogen kan tage direkte udgangspunkt i barnets/børnenes opmærksomhed på et særligt område og bruge dette som afsæt for de strukturerede aktiviteter.

BERGSTEDSLEJL **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVNEN **Talesproglige færdigheder**

- Narrative færdigheder, Grammatik og Kommunikative færdigheder, her ser vi nærmere på:
 - **Ordforråd**
Når et barn har hørt et ord tilstrækkeligt mange gange, placeres det i ordforrådets leksikon. Barnet har et aktivt og et passivt ordforråd. Det passive ordforråd er de ord, som barnet kender betydningen af, men som det endnu ikke siger. Det aktive ordforråd er de ord, barnet siger. Det passive ordforråd er som udgangspunkt større end det aktive. Barnets ordforråd styrkes ved målrettet at arbejde med bestemte ord indenfor et tema, bl.a. ved at gentage ordene i mange forskellige sammenhænge fx også ifm. dialogisk læsning.

BERGSTEDSLEJL **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEGENE Talesproglige færdigheder (fortsat)

- Narrative færdigheder, Grammatik og Kommunikative færdigheder, her ser vi nærmere på:
 - Kommunikative færdigheder
Disse færdigheder handler om barnets evne til at kunne sætte sig ind i andre menneskers tanker (ToM), det kan komme til udtryk ved evnen til at indgå i og fastholde en dialog med andre, turtagning, at forstå (usagte) regler for samtale, at lytte og tage initiativ til samtale osv. Et barn med vanskeligheder på dette område leger ofte alene og har svært ved at forhandle sig ind i lege, og at forblive i legen i længere tid, hvis det lykkedes at få lov at være med. Kommunikative færdigheder kan bl.a. understøttes i voksenstyrede rollelege og spil som en del af det tematiske sprogarbejde.

BERGSTEDSLEJLEN **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEGENE Tidlige læse- og skriveforudsætninger

- Læse- og skrivefærdigheder refererer, som før nævnt, til alt vedr. de tidlige læse- og skriveforudsætninger, dvs. de færdigheder, der understøtter barnets senere læsetilgængelighed og omhandler:
 - Lydlig opmærksomhed (bogstavernes lyd, rim og stavelser)
 - Bogstavkendskab (bogstavernes udseende og navne)
 - Ord og stavelser
 - Bogkoncepter

BERGSTEDSLEJLEN **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEGENE Tidlige læse/skrive forudsætninger:

- Lydlig opmærksomhed
 - Opmærksomhed overfor lyde i hverdagen kan omfatte alt lige fra opmærksomhed overfor fx høje og lave toner og lydstyrke til opmærksomhed overfor bogstavlyde.

Mange børn viser deres lydlig opmærksomhed ved fx at rime. En del børn rimer dog ved at eftersige remser udenad.

En anden måde at lege med bogstavernes lyde på er ved at lytte efter fx den første lyd i et ord og identificere lyde, der er ens eller forskellige.

Før skolestart leger mange børn med at finde ord, der starter med den samme bogstavlyd, fx mælk, mor, måne.

BERGSTEDSLEJLEN **Sprogakademiet** - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Tidlige læse/skrive forudsætninger:

- **Bogkoncepter**
 - Børns tidlige kendskab til hvordan bøger er indrettet, fx læseretning, for/bagside og anvendelse af understøttende billedmateriale støtter dem i deres senere læsetilegnelse.

Derfor er det vigtigt, at bøgerne er tilgængelige i børnehøjde, så børnene selv har mulighed for at søge dem og bruge dem fx i deres leg.

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Inspirationsmodeller for tematisk sprogarbejde

Dialogisk læsning		
Talesproglige kompetencer	Ordforråd	Samtale om udvalgte ord. Husk at øveordene skal gentages mange gange. Relatér til noget kendt fra barnets begrebsverden.
	Narrative færdigheder	Lad barnet selv fortælle ud fra billederne i bogen (uden læsning), når barnet kender bogen godt. Tegn en tegneserie med et tidsforløb. Hjælp børnene med at lave talebobler og skriv enkle replikker/udråb.
	Grammatik	I oplæsningen kan fokus vendes mod fx flertalsbøjninger eller hvad, der skete i går (brug af datid).
	Kommunikative færdigheder	Sid med en lille barnegruppe og lad dem øve sig i at byde ind efter tur og lytte til det, som de andre siger – vær bevidst om at alle kommer til orde.
Tidlige læse- og skriveforudsætninger	Lydlig opmærksomhed	Find bøger med rim og remser. Stop lige før rimordet og lad barnet komme med bud på, hvilket ord der nu kommer.
	Bogstaver	Store børn: Tal om nogle af bogstaverne i bogen. Hvis børnene er begyndt at skrive deres eget navn, kan de prøve at genkende det første bogstav i deres navn. Brug gerne dubletbøger og lad barnet følge med ved siden af i sin egen bog.
	Ord	Under dialogisk læsning kan man lade børn være "ejere" af bestemte ord, fx ordet KAT. Når læseren når til ordet, så peger man på barnet, der er ejer af ordet i stedet for at læse det højt.
	Skriftsproglige begreber	Via barnet læseretningen med en finger eller anvend pegeredskaber ved læsning af Big Books. Lad gerne børnene bladre til næste side, så de oplættar, at teksten fortsætter på næste side. Eller brug dubletbøger og lad barnet følge med ved siden af i sin egen bog. Hjælp børnene med forståelsen af begreber, der har med skrevne ord at gøre og hjælp dem med at se sætninger som noget, der består af ord.

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Inspirationsmodeller for tematisk sprogarbejde

Samtaler i hverdagen		
Talesproglige kompetencer	Ordforråd	Tal om og anvend øveordene i samtaler med børnene (til frokost, i garderoben osv.). Få børnene til at bruge øveordene ved at bruge de understøttende sprogstrategier.
	Narrative færdigheder	Lad børnene fortælle om, hvad de oplever i de tematiske forløb.
	Grammatik	Øv brugen af udsagnsords tider ved både at spørge til i går (datid) og i morgen (fremtid).
	Kommunikative færdigheder	Følg op på barnets initiativer til samtale ved at følge barnets interesse.
Tidlige læse- og skriveforudsætninger	Lydlig opmærksomhed	Snak om øveordenes begyndelseslyde.
	Bogstaver	Snak om bogstaver i omgivelserne.
	Ord	Se på skrevne ord, der er på emballagen til frokost, som er relevante for temaet.
	Skriftsproglige begreber	Snak om det at læse og skrive, når det dukker op som en del af barnets liv (fx et brev eller en mail til forældrene, et skil, en huskeseddel, en sms, brug af nettet, postkort fra en kollega osv.).

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Inspirationsmodeller for tematisk sprogarbejde

Oplevelser: Ture ud af huset og gæster		
Talesproglige kompetencer	Ordforråd	Udvalgt bestemte ord fra turen, som børnene skal lære og tale om dem, når I kommer hjem. Tag på udflygt med udgangspunkt i en sang... så børnene på den måde lærer ordene.
	Narrative færdigheder	Giv plads på turen og efter turen til at fortælle. Tal gerne om forestillinger om, hvor I skal hen. Giv plads for turen til tanker om, hvad I skal opleve.
	Grammatik	Lad et barn udlægge en genstand på turen, brug fingerlag til at illustrere fx bejninger. Lad: 1 finger = 1 bil, 2 fingre = 2 biler.
Tidlige læse- og skriveforudsætninger	Kommunikative færdigheder	I samtalen med børnene på turen, kan fokus være på, oplærende spørgsmål, optag til dialog, fastholdelse af et emne.
	Lydlig opmærksomhed	Find ord fra turen, der rimede. Fx hushus. Tal om lydene i møder på turen.
	Bogstaver	Lad gerne børnene lede efter bogstaver på skilte, når I er på udflygt. Lad børnene skrive bogstaver i sand eller lave bogstaver med græs og andre ting fra naturen.
	Ord	Find ord på skilte og del dem eventuelt op i dele (fx Sange-løse) og tal om betydningen af de enkelte dele. Find ord som er lange i talen og klip stavelserne sammen.
	Skriftsproglige begreber	Tag billeder på turen, sæt dem op på væggen og skriv tekst nedunder. Tænk computer ind, når der arbejdes med tekst og billeder. Lav billedbøger. Lav udflygter til billedbøger, hvor det er muligt at se på bøger om samlet.

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Inspirationsmodeller for tematisk sprogarbejde

Sang, musik og rim		
Talesproglige kompetencer	Ordforråd	Vælg sange, som betoner eller fremhæver nogle af de a-ord, som I har valgt.
	Narrative færdigheder	Mange sange indeholder fortællinger. Man kan med fordel snakke om, hvad de handler om - uden musik. Derefter synger I.
	Grammatik	Beton endelserne, så bejningerne fremstår tydeligt.
Tidlige læse- og skriveforudsætninger	Kommunikative færdigheder	Vælg sange, som indeholder kropslig kommunikation: "Med hænderne s'rv i klap ..." "Jeg kan høre med mit øre..." "Tommelfinger hvor er du ..."
	Lydlig opmærksomhed	Arbejd med rytmen i rim og rimser. Fokuser på ord, der rimede. Brug hele kroppen - hop fx på stavelserne. Tal om de lyde i synger og leg med at lave om på lydene (lav dem lange, korte, lyse, mørke...).
	Bogstaver	Syng alfabetsange og andre sange, der fremhæver bogstaverne. Tegn bogstaverne i luften, når I synger om dem.
	Ord	Man kan betone ord ved at træde udvalgte ord undervejs i sangen. Fx "kjole" i "Se min kjole..." eller "autobil" i "Oles nye autobil". Husk forklaring før og efter på hvad ordene betyder.
	Skriftsproglige begreber	Alle former for sangbøger giver mulighed for at følge teksten. Vær derfor opmærksom på ikke kun at rette opmærksomheden mod eventuelle billeder. Sæt fokus på sanges titel.

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG LEVERNE Inspirationsmodeller for tematisk sprogarbejde

Rollelege		
Talesproglige kompetencer	Ordforråd	Vælg rollelege, der lægger op til at børnene bruger de valgte a-ord.
	Narrative færdigheder	Pædagogen deltager aktivt og hjælper børnene med at sætte sprog på og styrer legen, så der er en begyndelse, en midte og en slutning. Fortæl gerne børnene om bindord som fx "og" og "fordi".
	Grammatik	Ved pædagogens aktive deltagelse kan der leges med fx nutidsstid.
Tidlige læse- og skriveforudsætninger	Kommunikative færdigheder	Hjælp børnene med at komme med ideer til legen og hjælp dem med at forstå hinandens ideer.
	Lydlig opmærksomhed	Lav rollelege eller teater, hvor rimser er udgangspunktet. Fx "Hvem er det der banker..."
	Bogstaver	Lav rollelege, hvor bogstaverne får roller ud fra deres udseende eller navn.
	Ord	Lad det at skrive ord være en del af legen. Fx en mor, der skriver en indkøbsseddel eller en popstjerne, der skriver autografer.
	Skriftsproglige begreber	Tænk rollelege ind, hvor det skrevne/det at skrive indgår. Fx leg postbud med breve, postmand, der skriver bøger ud.

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG LEVER **LEVER** Inspirationsmodeller for tematisk sprogarbejde

Kreative aktiviteter		
Talesproglige kompetencer	Ordforråd	Find billeder af øveordene. Lav plancher med alt det som er forbundet med ordet og skriv ordet i midten. Lav tegninger af øveordene.
	Narrative færdigheder	Lad børnene fortælle en historie ud fra deres tegning. Der gemmer sig ofte en hel historie i en enkelt tegning.
	Grammatik	Lad børnene øve sig i at sammenkæde sætninger ved at tale om deres tegninger: Her er den kat. Den er sort. Den vil... Brug åbne spørgsmål til at få barnet til at fylde flere detaljer på.
	Kommunikative færdigheder	Lad børnene stille opklarende spørgsmål til hinandens tegninger.
Tidlige læse- og skriveforudsætninger	Lydlig opmærksomhed	Suppler børnenes auditive sans med noget visuelt eller taktilt. Leg "blindebuk" med limord. Tag fx en sprognose med en bestemt remse fx en "Oppe i gardinerne" – pose med gardinstof, appelsiner, en kone osv. Lad børnene klippe bogstaver ud af ugeblade og aviser og lime dem på papir.
	Bogstaver	Form bogstaver i ler, trylledøj eller klip i fint sandpapir. Lad billeder af de enkelte bogstaver og snak om deres udseende (er de runde, bløde, spidse osv.).
	Ord	Giv barnet lange sjove ord fx brandbil eller skotjansske på ordkort og hjælp barnet med at klippe ordene op i betydningsdele. Ordene kan også klippes op i stavelser. Snak om hvad I gør. Tegn de sammensatte ord (fx brand + mand).
	Skriftsproglige begreber	Lav bøger med børnene. Lad dem legekrive til deres tegninger. Brug "bøgerbegreber": forside, kapitler, bagside, titel, forfatter.

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG LEVER **LEVER** Inspirationsmodeller for tematisk sprogarbejde

Samling		
Talesproglige kompetencer	Ordforråd	Tal om de nye øveord og deres betydning.
	Narrative færdigheder	Lad børnene fortælle historier, som de selv har oplevet, der er forbundet med temaet. Vælg små alderssvarende grupper, så der bliver plads til det enkelte barns historier.
	Grammatik	Tal om det, der skete i går, det der sker i dag og det der skal ske i morgen. Visualisér gerne fx med figurer, billeder o.l.
	Kommunikative færdigheder	Stil udfordrende spørgsmål til samling (mindre grupper) og byg videre på og udfold barnenes svar. Leg gerne "stille spørgsmål til naboen", så børnene øver sig i at starte en kommunikation.
Tidlige læse- og skriveforudsætninger	Lydlig opmærksomhed	Lad børnene på skift tale om en lyd, som de er optaget af. Tal hver dag om et af øveordenes begyndelseslyd (fx H i Hest) og lad børnene sige andre ord med den samme begyndelseslyd.
	Bogstaver	Fælles snak om de enkelte bogstaver. Hvad ligner de, hvad får de én til at tænke på? Tal også om, hvordan de er opbygget (af streger og buer). Tal om deres navn og lyd. Man kan også tage tomme rammer og sætte billeder i af "S"-ting, "K"-ting osv. og lade et barn udpege en "S"-ting eller en "K"-ting.
	Ord	Tæl og klap stavelser i fællesskab fx børnenes navne eller øveordene. Snak om sammensatte ord og deres betydningsdele.
	Skriftsproglige begreber	Snak om det at læse og skrive. Hvordan læser man, hvornår skriver man. Hvad bruger man det til osv.

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG LEVER **LEVER** Inspirationsmodeller for tematisk sprogarbejde

Indretning af stuen		
– gør stuen til et læringsrum som børnene kan bruge selvstændigt		
Talesproglige kompetencer	Ordforråd	Tænk over hvilken indretning af stuen, der kan understøtte ordene. Anvend fx ordkort og lav billeder af ordene og de sammenhænge de indgår i. Så kan det enkelte barn få tid til, i sit eget tempo, at se på ordene.
	Narrative færdigheder	Lav et læse- og fortællehjørne inden døre og en fortællebænk på legepladsen. Tænk her praktisk organisering ind, så der er en person, der har "bænk-tjansen".
	Grammatik	Lav en grammatikhyldie med billeder og konkrete ting til at tydeliggøre og lege med grammatik.
	Kommunikative færdigheder	Tegn cirkler på gulvet, som har en kommunikativ funktion: fx talecirkel, lytte- cirkel, spørgecirkel osv.
Tidlige læse- og skriveforudsætninger	Lydlig opmærksomhed	Lav et lyd hjørne, hvor man via en PC kan klikke på hvordan ordene lyder. Brug programmer, der også kan sige ordene på de tosprogede modersmål. Find relevante internetsider med bogstavlege og vendespil med bogstavlyde.
	Bogstaver	Hav bogstaverne tilgængelige i en fysisk tredimensionel form, så børnene kan sætte dem sammen eller på anden måde lege med dem. Hæng billeder op af bogstaver, som barnet kan se på, når det fx vil skrive sit navn.
	Ord	Hæng ordkort op med billeder, som barnet kan bruge, når det "legeskriver".
	Skriftsproglige begreber	Hav en tavle til at skrive på og et læsehjørne med bøger. Lad børnene skrive noget ud fra ordkortene eller ordplancherne på stuen.

Sprogpakken - praksis der gør en forskel

SPROG PAKKEN

Fælles drøftelse:

- Hvordan arbejder I med tematisk (sprog)arbejde? Hvordan kan I få mere fokus på sprog i det arbejde, I allerede laver? (drøftes på fire-dagskurset)
- Hvordan kan I facilitere dagtilbuddenes arbejde med at implementere og fastbruge fokus på sprog ifm tematisk sprogarbejde i jeres institutioner/kommuner?

BEREDNINGSENHEDEN **Sprogpakken** - praksis der gør en forskel
